

Վերաւ լուծուելու խնդիր մըն է թէ,
Օսմանեան տէրութիւնն իր հպատակ ազ-
գերը մէյմէկ հասարակութիւն (Ֆլէէթ)
ճանչնալով, և անոնց պատրիարքութիւն
կամ լաւ ևս ըսենք Փաթրիկութիւն տա-
լով, ինչ նպատակ ունեցած է. միթէ իր մէ-
ջը միապետութիւններ հաստատել, կամ
թէ ան ազգերուն վրայ մէյմէկ իշխան
դնել, թէ իւրաքանչիւր ազգի կրօնքին հետ
սերտ կապակցութիւն ունեցող բանի մը
գործերուն տնօրէնութիւնն անոնց յանձ-
նել. տարակոյս չկայ թէ տէրութեան նպա-
տակն ան վերջինն է. ուստի և Փաթրիկ ըս-
ուածն աս գործերուն տնօրէնութեան

ոչ թէ ինքնագլուխ իշխանը, այլ վերին տեսողն է : Ինքնին յայտնի է, և ամեն առողջ մտածութիւն ունեցող մարդ կրնայ իմանալ և պարտի խոստովանիլ թէ աս արտօնութիւնն 'ի շնորհս ազգերուն, ոչ թէ Փաթրիկներուն կամ ազգապետներուն շնորհուած է : Ուրեմն երբոր հպատակ ազգ մը աս իրեն տրուած արտօնութիւնն իբրեւ իրաւունք հաստատ կը բռնէ, և տարիներէ 'ի վեր իր գործերուն մէջ եղած անկանոնութենէն, վատնութիւններէն, դաւաճանութիւններէն, երբեմն նաեւ բռնութիւններէն զգուած, կ'ուզէ իր մէջն անանկ կանոն մը հաստատել որ հետզհետէ քանի մը տարին անգամ մը վերաքննուելով, պակասները լեցուցելով ու զեղծութիւններուն առջին առնուելով, ազգային գործերն անանկ վիճակի մը հասնին, որ ան արտօնութիւնը՝ զոր Տէրութիւնն իր հպատակ ազգերուն օգտին համար շնորհած է՝ փոխանակ աւերում և անէծք ըլլալու, շինութիւն և օրհնութիւն ըլլայ, և ազգն իբրեւ ընկերութիւն մը՝ իր շրջանին մէջ օրէ օր յառաջ երթայ մանաւանդ քան թէ ետ, ինչպէս որ ասկէ յառաջ եղած է. եթէ, կ'ըսենք ազգ մը ասանկ կանոն մը հաստատէ միթէ հասարակապետութիւն կամ տէրութեան մէջ տէրութիւն հաստատած, թէ իր շահերն ապահովուցած և երաշխաւորութեան տակ դրած կ'ըլլայ : Ասոր հակառակ՝ ազգին կողմէն առանց օրինաւոր ընտրութեամբ ընտրուած ընդհանուր ժողովի մը, երբոր մինակ Պատրիարքը կամ քանի մը անձինք ըստ հաճոյից և ինքնագլուխ ամեն բան կը տնօրինեն, ազգին վրայ միապետութիւն բանեցուցած, ուստի և տէրութեան մէջ տէրութիւն կազմած չեն ըլլար :

Երբ ազգը Փաթրիկներն իր վրայ միապետ կամ իշխան չճանչնար, և չեն. եթէ այնպէս ըլլային, ան ատենն իրաւ տէրութեան մէջ տէրութիւն եղած պիտի ըլլար : Թէ ազգը Պատրիարք կամ Փաթրիկ ընտրած ատենն իր վրայ իշխան կամ միապետ ընտրած չըլլար, ինքնին յայտնի է : Բայց նոյնչափ յայտնի և անտարակուսելի է թէ, երբոր ազգը Պատրիարքին հետ կամ անոր նախագահութեամբը գործելու համար ժողովը մը կ'ընտրէ, ինք իրեն իշխանութիւն

կամ կառավարութիւն մը դրած, և նոր դրութիւն մը հնարած չըլլար : Տէրութիւնն արդէն, ինչպէս ըսինք, ուրիշ հպատակ ազգերու պէս Հայոց ալ, մասնաւոր ազգային գործերն իրենք իրենց մէջ տեսնելու արտօնութիւնը տուած է. ուստի երբոր ազգը Պատրիարք կամ ժողովը կ'ընտրէ, ուրիշ բան չընելու եթէ ոչ Տէրութեան իրեն տուած արտօնութիւնը գործադրելու համար պաշտօնեաներ կ'որոշէ : Արդ եթէ ազգը Պատրիարք կամ ժողովը ընտրելով տէրութեան մէջ տէրութիւն հաստատած չըլլար, երբոր ան Պատրիարքը կամ ժողովը ընտրելու համար իր մէջը որեւիցէ կանոն մը կը սահմանէ, միթէ ան ատեն տէրութեան մէջ տէրութիւն հաստատած կ'ըլլայ : Արտօնութիւն եղած բաներուն գործադրութեանը վերաբերեալ կանոն հաստատելու իրաւունքը՝ նոյն իսկ արտօնութեան իրաւունքին մէջ կը պարունակուի, և ան արտօնութեան մէկ մասն է : Եթէ տէրութիւնն ազգին վարչութիւն մ'ունենալու, այսինքն՝ իր տեսակ մը գործերն ինք տեսնելու արտօնութիւնը տուած չըլլար, և ազգն իր գլխուն վարչութիւն, Պատրիարք, ժողովը և անոնց վերաբերեալ կանոն հաստատէր, տակաւին տէրութեան մէջ տէրութիւն չէր կրնար ըսուիլ. քանի որ աս դրութիւնը, Գանուբեան իշխանութեանց կամ Եզրպետսի փոխարքայութեան պէս, քաղաքական բնութիւն չունի :

Միթէ կրնա՞նք փափաքիլ որ Տէրութիւնն ազգին 'ի սկզբանէ հետէ տուած արտօնութիւնն ալ ետ առնէ. բայց տէրութիւնը մահմետական չեղող ազգաց 'ի սկզբանէ հետէ տուած արտօնութիւնները հրապարակական կամ պաշտօնական կերպով հաստատեց. ասիկա Ազգաց իրաւունքին վերաբերեալ կէտ մը կրնայ ըսուիլ, և հպատակ ազգերուն անխախտելի իրաւունքն է : Քանի որ ազգը տէրութեան դարերէ 'ի վեր տուած արտօնութեամբն իրաւունք ստացած է որ իր կրօնական և կրօնքին հետ մէկտեղ անմիջական կապակցութիւն ունեցող գործերն ինք տնօրինէ, պարտաւոր է որ ան տնօրէնութեան մէջ փորձով տեսնուած անկարգութիւններն ու

պատժական օրէնքներ կը դնէ, և անոնց գործադրութեանն ու հսկողութեանը համար իրարու ստորակարգեալ պաշտօնեաներ կը հաստատէ. արտաքինին համար՝ ուրիշ իրեն պէս անկախ ազգերու վեհապետներուն քով դեսպաններ կը դրկէ, և ուրիշ համայնազգային յարաբերութիւններ կ'ունենայ, զոր օրինակ՝ անոնց հետ կերպ կերպ դաշինքներ կը հաստատէ, դաշնակցութիւն կ'ընէ. պատերազմ և խաղաղութիւն կը հրատարակէ. ուստի հարկաւ ցամաքային, եթէ դիրքը ներքէ, նաև ծովային զօրութիւն, բանակներ ու տորմիդներ կ'ունենայ. իր յարաբերութիւնները ներքին և արտաքին թշնամիներու դէմ պաշտպանելու համար՝ ոչ միայն զինուորական զօրութիւնը կը գործածէ, այլ և պատժելու, ի մահ դատապարտելու անգամ իշխանութիւն ունենալու է. վերջապէս աս ամեն բան կանոնաւոր կերպով կատարելու համար՝ ազգին վրայ հարկ և տուրք դնելու ալ իրաւունք ունի: Վեհապետութիւնը կամ գերագոյն իշխանութիւնն աս է:

Ըսաջ կը կարծուէր թէ աս իշխանութիւնն աստուածային իրաւամբ թագաւորներն ունին. բայց ութնետասներորդ դարուն մէջ ճանչցուեցաւ թէ գերագոյն իշխանութիւնը յիշաւանց ազգին լրութեանն է. և ազգ մը կրնայ անիկայ բոլորովին կամ ըստ մասին մէկ կամ քանի մը հոգւոյ յանձնել. ուստի և Եւրոպիոյ ազգերն սկսան մինչև ան ատեն թագաւորներուն բացարձակապէս վարած գերագոյն իշխանութիւնը չափաւորել օրէնքով մը որ Գոնսթիւի-սիոն ըսուեցաւ: Աս օրէնքին համեմատ ազգն իր մէջէն երեսփոխաններ ընտրելով խորհրդարաններ հաստատեց, և գերագոյն իշխանութիւնն անոնց ու թագաւորին մէջ բաժնուեցաւ, այնպէս որ կայ բան որ թագաւորին իրաւունքն է, և կայ բան որ խորհրդարաններուն կամ երկուքին միաբան գործակցութեամբը կ'ըլլայ:

Բանի որ մեր ազգը քաղաքականապէս ազատ ազգ մը չէ, ուստի վեհապետութիւն կամ գերագոյն իշխանութիւն ըսուած բանը չունի, չունեցած բանը չկրնար չափաւորել, ապա ուրեմն դրած կանոնն ալ Գոնս-

թիւի-սիոն եղած չկրնար ըլլալ, այլ պարզապէս «Թիւի» մը, այսինքն ընկերութեան մը կանոնադրութիւն: Եւ քանի որ ազգը, թէպէտ քաղաքականապէս Օսմանեան տէրութեան հպատակ, բայց ցեղապէս ու կրօնքով տիրող ազգէն, այսինքն մահմետական մասէն տարբեր հասարակութիւն մըն է, և այնպէս ալ տէրութենէն ճանչցուած է, հարկաւ կանոնադրութիւն մը կրնայ ունենալ և ունենալու է:

Սեր սահմանադրութեան ոչ թէ Գոնսթիւի-սիոն, այլ «Թիւի» ըլլալը մինչև հիմա ըսուածներէն յայտնի ու բացայայտ կը տեսնուի: Հիմա տեսնենք թէ աս կանոնադրութիւնն ինչ բաներ իրեն առարկայ ունի: Կանոնադրութիւնը սա հիման վրայ հաստատուած է թէ Ազգին վարչութիւն մը ունենալու արտօնութիւնը տէրութեան կողմէն նոյն իսկ ազգին շնորհուած է: Եւ պէտք է գիտնալ որ ազգին վարչութիւնը քաղաքական վարչութիւն մը չէ, այլ ընկերութեան կամ հասարակութեան մը վարչութիւն է. և քաղաքական բառը կանոնադրութեան մէջ կրօնականին հակադրեալ միտքը տալու համար, այսինքն նիւթական կամ ժամանակաւոր նշանակելու իմաստով դրուած է: Արդ ինչպէս ըսինք, ազգին վարչութիւն մը ունենալու արտօնութիւնն ազգին շնորհուած ըլլալը հիմ բռնելով, կանոնադրութիւնը կամ մանաւանդ ազգը կանոնադրութեամբ որոշած է որ, թէ՛ բոլոր ազգին վերաբերեալ, և թէ իւրաքանչիւր գաւառի և թաղի գործերը, ազգին, գաւառին և թաղին մէջէն քուէով ընտրուած ժողովներէ, կախում ունենան, ոչ թէ պատրիարքին, առաջնորդին կամ քանի մը անձանց կամքէն: Աս հիմամբ սահմանադրութիւնը Ա. գլխուն մէջ ազգային վարչութեան վրայ խօսելով՝ այսպէս կը սկսի. «Բարձրագոյն դրան շնորհած արտօնութեանը համեմատ՝ Ազգային վարչութիւնը երեսփոխանական է»: Ըսել կ'ուզէ թէ Բարձրագոյն դուռն ազգին վարչութիւն մ'ունենալու արտօնութիւն տուած ըլլալով, այսինքն տեսակ մը ազգային գործերու անօրէնութիւնն ազգին թողուցած ըլլալով, ազգն ան գործերուն վերին տնօրէնութիւնը կը յանձնէ անանկ ժողովի մը

քաղաքական բնութիւն և քաղաքական նպատակ ունեցած կ'ըլլայ : Ընկերութիւն մը որ ՚ի բնէ քաղաքական չէ, երեսփոխանութեամբ ու քուէարկութեամբ քաղաքական չըլլար : ասոնք անտարբեր բաներ են : Այո, ազգն իր մէջէն ընտրուած երեսփոխաններէ կազմուած ընդհանուր ժողով մը պիտի ունենայ . իր կրօնական և աշխարհական գործերուն վարչութեանը համար պաշտօնեաներ պիտի ընտրէ . արդ կը հարցնենք, աս ընտրութիւններն ի՞նչպէս կրնան ըլլալ : Բազմաթիւ ընկերութեան մը մէջ ընտրութիւններ ընելու ամենէն աղէկ և օրինաւոր կերպը եթէ քուէարկութիւնը չէ, հապա ի՞նչ է :

Եթէ Հայերն իրենց ժողովին անդամները քուէով չընտրէին, տէրութեան մէջ տէրութիւն հաստատած պիտի չըլլային . քուէով ընտրելուն համար տէրութեան մէջ տէրութիւն հաստատած կ'ըլլան : Ըսել է թէ քուէարկութիւնը քաղաքական ապստամբութիւն, քաղաքական յանցանք է : Լը խնդրենք որ մեզի ցուցուի թէ ո՞ր օրինազրբին մէջ քուէարկութիւնը իբրեւ զաւրական յանցանք, իբրեւ ապստամբութիւն նշանակուած է : Կամ ո՞ր ընկերութիւն կամ հասարակութիւն քուէարկութիւն ունենալուն համար իբր ապստամբ կամ կասկածելի դատապարտուած է :

ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՐՈՅԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ

Երուսաղէմայ լուսահոգի Յովհաննէս Պատրիարքը կարծես թէ ազգին խաղաղութիւնն իր հետն առաւ տարաւ : Յովհաննէս Պատրիարք մեռաւ ու թաղուեցաւ, և ալ չկրնար վերադառնալ, բայց եթէ յարութեան օրը : Ազգին խաղաղութեանը համար ալ պիտի կրնա՞նք ըսել . անիկա ալ չպիտի դառնայ : Այ, շատ յոյս ունինք թէ ազգին խաղաղութիւնը պիտի վերադառնայ, և առջինէն աւելի : Յաստատուն ու փառաւոր կերպով : Խաղաղութիւնը կը վերադառնայ, բայց ոչ ինքնին և դիւրաւ . և ոչ յանկարծ և հրաշալի կերպով մը : Անոր վերադարձը կարելի և հաստատուն կ'ըլլայ, երբոր անոր մէջ մէջէն առժամանակ մի հեռանալով մեզի խրատ և զգուշութիւն կ'ըլլայ, երբոր անոր վերադարձին համար ամեն կարելի զոհ կ'ընենք, բնաւ աշխատութիւն մը չենք խնայեր, և Աստուծոյ ու մեր խղճին առջին աղէկ երևցածը հաստատամտութեամբ ու շարունակ կը պաշտպանենք : Ըսինք թէ ամեն զոհ ընելու ենք . բայց պէտք է դիտնալ թէ մեր ընկերութեան անձնական շահեր, մեր անձնասիրութիւնն ըլլան, ոչ հասարակաց օգուտը : Հասարակաց օգուտի բան մը առանձնական շահուն մը կամ մասնաւորաց նկատմամբ չենք կրնար զոհել :

Ինչպէս ամեն բան, ասանկ ալ ազգ կամ հասարակութիւն մը իր բարոյականութիւնն ունի : Ազգի մը բարոյականութիւնը յայնմ կը կայանայ որ հասարակաց օգուտը մասնաւորաց օգուտի մը վերադաս ըլլայ . ամեն անհատ ազգին հետ և ազգին համար խորհած և գործած ատենը իր անձնական շահը չդիտէ : Ազգի կամ հասարակութեան մը անհատներն երբոր աս հոգին զուրկ են, երբոր ազգային գործերու մէջ իրենց միակ և առջին նպատակը հասարակութեան օգուտը չէ, երբոր ան ճշմարտապէս և անկեղծ զգացումը չունին որ ազգին դէմ անհաւատարմ, խաղախ, մատնիչ, դաւաճան, զրկող և աւերիչ ըլլալն իրենց դողում ու սոսկում բերէ, և աս մտլութիւններուն սոսկալի եղէժնադրձութիւն ըլլալուն վրայ համոզուած չեն, երբոր կ'ըսենք՝ ազգի մը գրեթէ բոլոր անհատներն աս հոգիով և աս գաղափարներով կրթուած չեն, կրնանք ըսել թէ ազգին մէջ բարոյականութիւն չկայ :

Հատ անգամ ազգային դատարարութեան վրայ խօսուած ատեն լսած ենք որ կ'ըսուի : Մեր տղոց ազգային դատարարութիւն տալ պէտք է : Տղոց ազգային դատարարութիւն տալ, անոնց ազգային հոգի աղդելն ուրիշ բան չէ եթէ ոչ անոնց միտքը վերը յիշուած գաղափարներուն համոզել, և սրտերնին ան հոգիով կրթել որ հասարակաց օգուտն անոնց նպատակն ըլլայ, և ուրիշ ամեն բան անոնց միջոց նկատուի :

Ազգային բարոյականութեան մէկ նշանն ալ սա է որ ազգին անհատներն ազգային գործերու մէջ կարծիքով մը չնախապաշարուին : Մարդիկ բան մը երկու կերպով կ'ուզեն . մէկ մը փափաքով, որով իբր սաստիկ միջամբ բանի մը կը բերուին կամ կը ձգուին այնպէս որ՝ աչքերնուն բան մը չերեւիր, այլ առանց վախճանը կամ հետևութիւնները խորհելու՝ կ'ուզեն որ իրենց ուղածը ժամ մը յառաջ կատարուի : Ասանկ դիպումներու մէջ ստուգութեամբ կրնանք ըսել թէ աս կերպով բանի մը փափաքով մէկն, անձնական շահուն մը անկեղծութիւն ունի, և կամ կուրօրէն օտար ազգեցութեան մը տակ է . և ասանկ ջերմ փափաքներու մէջ սովորաբար խելք, ճանաչում ու դատողութիւն չկայ : Երկրորդ՝ մարդիկ կրնան բան մը սրտառաւով ու գիտութեամբ ուզել : Աս ան ատեն կ'ըլլայ երբոր մեր սիրտը փափաքով մը առաջնոց պաշարուած կամ դրաւուած չըլլալով՝ միտքերնին խնդրոյն վրայ ծանր կերպով, կամ, ինչպէս որ սովորաբար կ'ըսուի, պաղ արիւնով խորհելու ազատ կ'ըլլայ : Ազգային խնդիրներու վրայ խորհած ատեն՝ սրտի աս տրամադրութեան մէջ դանդաղութեան ենք . ազգային իրողութեանց վրայ ան աչքով և այնպէս նայելու ենք, ինչ աչքով և ինչպէս որ բանին մէջ շահ չունեցող անկողմնակալ օտար մը կը նայի : Վերջապէս ազգային խնդրոց վրայ մեր որոշումն ընելու մէջ՝ պարզ և առնողի պէս չըլլանք, այլ ծախու առնողի պէս :

Բայց պիտի ըսուի . հասարակաց օգուտը մեր շահուն վերադաս համարելը թերեւս մեծ և դիւցազնական աւաքինութիւն մ'ըլլայ, բայց ասանկ անձնուրացութիւն մը մեզի ի՞նչ օգուտ կը բերէ, մեր քսակը բան մը կը մսնէ : Այ դը կըրնայ ուրանալ թէ ազգի մը մէջ հասարակութեան հարուստ, հզօր, բարեկարգ ու կրթեալ ըլլալն անհատներուն մեծ օգուտ կայ : Եթէ ազգն հարկեր տարիէ ՚ի վեր այնպիսի կանոն մ'ունենար որ ազգային ստացուածները, գործողութիւններն ու պաշտօնները հսկողութեան ու երաշխաւորութեան մը տակ եղած ըլլային, ազգին ընդհանրութիւնն աշխրջութեամբ և նախանձով իր շահուն և իրաւանցը տէր կայնած, իր գործերը վարողներն ամեն կարելի ճշդութեամբ համար պահանջած, ու ամեն կերպ խարխալութեան և նենգութեան առջին առած ըլլար, շահասէր և խորամանկ անձինք հեռացնելով հասարակաց վկայութեամբ ընտիր և արդարութիւնը փորձուած մարդոց վարչութիւն ու մատակարարութիւն յանձնուած ըլլար, ազգային հարստութիւնը որչափ տարբեր վիճակի մէջ պիտի

եալ տուրքերը նոյնպէս, և գուցէ աւելի. Երուսաղեմայ օգնութիւնն անյոյս, գէթ անստոյգ է. Մոմարանին եկամուտը բոլորովին կտրած է. ամսականով տղոցմէ եկածին ոչինչ բան ըլլալն ինքնին յայտնի է: Ասանկ պարագաներու մէջ ամենէն մեծ օգնութիւնը դուրսէն նուէրներէ պիտի ըլլար, բայց աս վերջիններն ալ երթալով այնչափ նուազած են, որ Երամեան Գէորգ Պէյլի ազնուազարմ Տիկնոջը բարեօրացած նոյնաստեղծէն, և առկէ ամիս մ'առաջ Թագադէան Մինաս Էֆէնտիի ձեռքը եղած 20 կամ 25 հազար զուրուշ նպաստէն զատ ուրիշ օգնութիւն մը եղած չէ: Յունուար ամսէն 'ի վեր ամսական վճարուած չէ. լոկ օրական հացին հազիւ ապահովութիւն կայ. մնացած պիտոյցը, թէ պարէնի, թէ հագուստի և թէ վառելեաց մատակարարութիւնը բախտի կամ պատահական նըպատներու կը մնայ, զոր դժբախտ պատուարեալները ջերմ պաղատանօք Նախախնամութեան բարերար տնօրէնութենէն կ'ակնկալեն:

Ստոյգ է թէ ներկայ ազգային խռովութիւնները պատճառ են որ աս հաստատութիւնը հիմա գրեթէ բոլորովին լքեալ թողեալ է: Բայց անոր խռովութեան մը պատճառաւ ասանկ տխուր վիճակի մը հասնելը կը ցուցնէ թէ բուն պատճառն աւելի հին ու ներքին ըլլալու է: Բայց հոս աս ծանուցումը դնելով մեր միտքը Փրկչի վանուց ներկայ վիճակին պատճառներուն վրայ վիճաբանել չէ: Աս պատճառները քննութեան առնել, երեան հանել ու անոնց վերնալուծն, ուստի և յիշեալ բարեպաշտ հաստատութիւնը յարատե ու երթալով յառաջագէմ վիճակի մը ընդունակ ընելու միջոցներուն վրայ, ազգասիրական անկեղծ ու հանգարտ հոգւով խօսիլն անօգուտ չէ, մանաւանդ խիստ հարկաւոր է, սակայն աս վայրկեանին գործը չէ: Հոս սաչափ միայն կ'ըսենք թէ՝ միակ ազգային հաստատութեան մը, և ամենակարեւոր հաստատութեան մը, այսչափ տարուան ընթացքին մէջ եկամտից հաստատուն վիճակ մը չունենալը ժողովուրդին ազգասիրութեանն ու բարեպաշտութեանը նախապինք չէ. քանզի ժողովուրդին բարերար-

ները շատ և շատ բան ըրած են. մինակ կ'երևի թէ խոհեմու նախատես զգուշութեամբ, տարուէ տարի աստիճանաբար ներքուստ աճման մը ճամբան բռնուած չէ: Արդարեւ անիկա պայծառացեր է, բայց ոչ իր լուսովը, և միշտ փայլելու յարմարութեամբ: Յուսալի է թէ ազգին մէջ սէրն ու խաղաղութիւնը նորոգուելով, երբոր գործերն իրենց կանոնաւոր ընթացքին վերադառնան, աս կարեւոր հաստատութիւնը յարատե պայծառութեան մը հասնելու ճամբուն մէջ պիտի դուրսի, որով երկու հակառակ կարծուած փափաքներ միանգամայն դո՛հ ըլլան. փափաք մը՝ որ Փրկչի չը երբեմն եղածին պէս պայծառ, և ուրիշ փափաք մը՝ որ անիկա մշտաւ ու միօրինակ տեսնել կ'ուզէ: Մենք սա համոզմամբ որ ներքին խռովութեամբ մը ազգ մը չվերջանար, և ալեկոծութիւն մը ծփեալ նաւն երբեմն աւելի շուտ իր դիտած տեղը կը հասցընէ, Փրկչին ներկայ վիճակին վրայ ողորմած ակնարկութիւն մ'ընելու կը հրաւիրենք ան բարերար անձինքն որոնք կարողութիւն ունին ըլլալու և եղած են և կը հաւատանք թէ միշտ պիտի ըլլան Հայր անոր մէջ պատուարուած ողորմելիներուն:

ՆՈՐԱՏԻՊ ՄԱՏԵԱՆՔ

«Արաքսիա, հարուած գարնան գիշերոյ, Ողբերգութիւն, յօրինեաց Ներսէս Սահակ Մէզպուրեան: Տպագրութիւն Ռ. Յ. Բիւրքճեանի. Կոստանդն. 1861:»

Կը ծախուի Հայ գրավաճառներու քով: Երիտասարդ հեղինակն աս փոքրիկ բերթովածով որ իր գործերուն երախայրին է, յոյս կու տայ թէ ապագային մէջ ազգային գրադիրութեան բերթովական ճիւղին մէջ նշանաւոր տեղ մը պիտի բռնէ, մանաւանդ փափուկ զգացմանց մասին, որ, կ'երևի թէ, երիտասարդ հեղինակին բնական նկարագիրն է:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՏՊԱՐԱՆԻ ՏՆՕՐԻՆ
Ա. ՃԵՎԱՀԻՐՃԵԱՆ